

Preek gehouden op 28 januari 2024
in de Westerkerk Amsterdam
Romeinen 12: 17-21, Markus 1: 40- 45
door ds. Herman Koetsveld

De tekst van de Cantate die we zo dadelijk gaan horen is bij eerste lezing op zijn zachtst gezegd nogal problematisch. 'Alles alleen zo God wil, in vreugde en ook in verdriet, in goede en kwade dagen'. Er zijn hier nogal wat mensen die met de Heidelbergse Catechismus zijn opgevoed. Het geldt als een van de protestantse belijdenissen van wat toen in de 16e eeuw als dé christelijke waarheid werd samengevat.

Ik citeer die roemruchte tekst: Zondag 10, Vraag 27: Wat verstaat u onder de voorzienigheid van God?" Antwoord: De almachtige en alom tegenwoordige kracht van God, waardoor Hij hemel en aarde met alle schepselen als met zijn hand voortdurend in stand houdt en zo regeert, dat loof en gras, regen en droogte, vruchtbare en onvruchtbare jaren, eten en drinken, gezondheid en ziekte, rijkdom en armoede, ja alle dingen ons niet bij toeval maar uit zijn vaderlijke hand toekomen. Einde citaat. Kort gezegd: toeval bestaat niet, maar alles wat is en wat gebeurt heeft een goddelijke oorsprong.

Overigens verzonnen de protestanten deze gedachte niet zelf, ook de profeet Jesaja had diep nagedacht over het probleem van het lijden en het kwade in ons bestaan. Hij wilde niks weten van een duivel of wat voor antigoddelijke kracht dan ook en verstond Gods zelfverstaan als volgt en hij schreef het zo op (Jesaja 45: 5-7):

'Ik ben de Ene en anders geen, buiten mij is niemand God;

ik gordde jou, al kende jij mij niet!-

opdat ze zullen erkennen van het gloren der zon tot waar het avond wordt

dat er niets buiten mij om is: ik ben de Ene en anders geen,

de formeerder van licht en de schepper van duister, de maker van vrede en de schepper van kwaad,- ik, de Ene, ben de maker van dit alles!'

Aldus de profeet opgeschreven midden in de bestaanscrisis van de ballingschap van het volk Israël.

Hoe dit te verstaan? Hoe dit te geloven? Als je even googelt over deze teksten dan kom je onmiddellijk bij al die uitleggers die praten over Gods plan dat hij uitrolt over onze wereld, maar dat wij vanwege onze zondige

beperkt niet kunnen begrijpen en alle denkbare varianten daarop. Ik ben ervan overtuigd geraakt dat dit aan ons overgedragen beeld van God als een soort megaregisseur van wat er op het wereldtoneel gebeurt, maar net zo goed ook in ons eigen persoonlijke leven gebeurt, dé oorzaak bij uitstek is om het geloof vaarwel te zeggen.

Om drie redenen (het zijn er meer, maar dit zijn de belangrijkste):

1. Wij weten inmiddels zoveel op wetenschappelijk gebied van de eindeloze kosmos tot en met de gedragingen van de kleinste deeltjes dat zich simpelweg niet laat combineren met het idee van een buiten onze werkelijkheid staande God die bij tijd en wijle zou ingrijpen in wat gaande is in onze wereld.

2. De gedachte dat alles op voorhand op God terug gaat staat haaks op de vrijheid van ons mens-zijn. We zijn mens met de mogelijkheid om te kiezen. Zoals de eerste lezing uit Paulus' brief aan de Romeinen zo sterk benadrukt: overwin het kwade door het goede te doen. Die vrijheid, die menselijke autonomie om te kunnen kiezen, om de oorlog op te tuigen of aan tafel over vrede te gaan praten, ja, die is er.

3. Op dit moment begint de Auschwitz-herdenking in het Wertheimpark om de te gedenken dat 79 jaar geleden een einde kwam aan het dieptepunt in de mensengeschiedenis. In wat 'de theologie na Auschwitz' is gaan heten, is er radicaal afscheid genomen van de gedachte van een voorzienige God die alles in handen heeft en houdt. Genocide en goddelijke voorzienigheid laten zich op geen enkele manier combineren. En dus werd de Bijbel opnieuw gelezen en ontdekt hoe God zelf lijdt aan het kwaad, de menselijke kortzichtigheid en de hopeloze tot niets dan naar ellende leidende keuzes. En dan telkens die hartstochtelijke roep of dat goddelijke initiatief in en door mensen, in de mens bij uitstek Jezus van Nazareth om de weg van de liefde, barmhartigheid, gerechtigheid en vrede in te slaan.

Blijft staan die vraag: hoe te spreken over 'de wil van God' in samenhang met wat we ook op dit moment zien gebeuren. 'God is groot', schreeuwden de barbaren van Hamas toen zij hun gruwelijke slachtpartij op willekeurige Israëlische burgers pleegden. 'God wil dat wij Gaza en de Westbank leegvegen', roepen de ultra-rechtse fundamentalisten in de Israëlische regering op basis van teksten van pakweg 3000 jaar geleden. De rechters van het Internationaal Gerechtshof in Den Haag spraken

afgelopen vrijdag hun oordeel hierover uit: nooit mag dit soort religieus-nationalistisch getoonzette ideologie het handelen bepalen, maar het internationaal recht waarin de menselijkheid geborgd is, tot en met het oorlogsrecht aan toe.

Afgelopen woensdag deelde ik met mijn goede islamitische vriend Enis Odaci in een indringend gesprek onze diepe verontrusting over het overal gebruikte religieuze taalveld als de grootste aanjager van het grofste onrecht, de gruwelijkste onmenselijkheid, en het met open ogen aankoersen op het opnieuw in brand zetten van de wereld. We vonden het niet eenvoudig optimistisch te blijven. Maar tijdens het schrijven van deze preek, vrijdagmiddag deelden we met elkaar de hoop dat de uitspraken van het Internationaal Gerechtshof in Den Haag wel moeten leiden naar een stopzetting van de verschrikkingen in Gaza en naar een opening om te kunnen denken aan een toekomst in veiligheid en vrede voor Palestijnen en Israëliërs.

We lazen dinsdagavond met een groepje mensen de evangelietekst van vandaag, een parallel met de Matteustekst die de titel en thema van de Cantate leverde: 'Alles nur nach Gottes Willen'. We deelden onze verbazing over de ommezwaai in Jezus in deze tekst. Er komt een mens bij hem die aan lepra lijdt. Een vreselijke en besmettelijke huidziekte die de patiënt langzaam maar zeker vermindert en tenslotte doodt. Om de reden van de besmettelijkheid werden mensen als hij rigoureuus uit de samenleving verbannen naar leprozenkolonies buiten de bewoonde wereld. Kwestie van volksgezondheid. Het enige perspectief van zo'n mens: eindelijk lijden, geen contact meer met wie je lief zijn en tenslotte een eenzame dood.

Maar dan: kennelijk heeft het gerucht over Jezus deze uitgestotenen bereikt en een ervan kiest ervoor om de regel van levenslange quarantaine hem opgelegd te negeren. Hij gaat naar Jezus toe en zegt: 'Als u het wilt bent u bij machte mij rein te maken.' Zie hier de vraag naar de wil van Jezus, waarvan hij zelf later zei dat hij de wil van God vervulde. Daar is het: als u het wilt. En ja, dan bent u ook bij machte mij rein te maken. Met andere woorden, dan bent u bij machte mij weer helemaal mens te maken.

En dan vertelt Marcus wat er in Jezus gebeurt: een diepe beweging van ontroering komt over hem. En Jezus steekt zijn hand naar de zieke uit. Maar dan, dan gaat hij de grens over: dan pakt hij hem: 'Ik wil het, word

rein'. Jezus' en dus ook Gods wil vanuit de ontroering, de barmhartigheid, de liefde: niemand mag hopeloos, uitgesloten, eenzaam wegwijnen en met als enig perspectief een vreselijke dood sterven. Ik wil het: word rein. Word mens. Ga weer mee doen. Maak plannen. Schep een nieuwe toekomst: dat wil ik.

Maar dan gebeurt er nog iets in Jezus. Dan realiseert hij zich ook zichzelf in die omhelzing onrein is geworden. Hijzelf mag zich niet meer onder de mensen vertonen. De hopeloosheid van de man voltrekt zich nu aan hemzelf. De eenzaamheid van het lijden wordt nu zijn perspectief. Jezus beseft nu pas ten volle wat hij gedaan heeft: hij betaalt de prijs van zijn bewogenheid, van zijn menselijkheid, van zijn liefde. Zijn bewogenheid wordt aangevochten door schrik. 'Hou je mond hierover'; Jezus snauwt het hem nu toe: hoe minder mensen het weten, hoe beter. Tevergeefs en dus kon Jezus zich niet meer in de dorpen en steden vertonen. Aldus de geldende regels.

Maar dit beeld van goddelijke menselijkheid, dit beeld van wat God wil en wat er mag gaan gebeuren in zijn Koninkrijk, onze wereld en jouw persoonlijke leven, ja, dat slecht alle barrières van regels, dogma's, indelingen tussen deugers en deugnieten, tussen vromen en zoekers, tussen wij en zij. Jezus schrikt er van als hij beseft wat de prijs is van liefde, van bewogenheid, van barmhartigheid.

Maar gaandeweg gaat hij begrijpen dat hij juist zo de wil van God die hij zijn vader noemt doet. En gaat hij begrijpen dat dit zijn roeping is om tot het uiterste te gaan, zelfs tot het uiterste van de hopeloosheid van de uitgestotene en de eenzaamheid van het lijden en de duistere dood. Overgave dus. Volledige overgave aan wat de liefde die uit God komt teweeg brengt: zelfs dat wat je uit jezelf nooit zo bedacht of gewild zou hebben. Overgave aan wat of wie op je pad komt en daarin altijd het goede zoeken en daarmee met alle strijd die dat soms geeft: het kwade overwinnen. Als er iemand in de wereldgeschiedenis is die een nieuw verstaan van wie God is heeft aangereikt, dan Jezus wel.

Zo de wil van God te verstaan en je daaraan uit te leveren, over te geven, en alle listen en trucs om zelf voor God te spelen los te laten. Wat mij betreft is dit de leeswijzer van het evangelie waarmee de woorden van de Cantate, omlijst in de schoonheid van de muziek van Bach, ons als een grote troost in het hart wordt gegeven. Godzijdank. Amen.